

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ОХОРОНИ ПРАВА НА ЛІКАРСЬКУ ТАЄМНИЦЮ

Богдан Малій

*аспірант ННІ права Сумського державного університету,
провідний професіонал з інтелектуальної власності Сектору сприяння реалізації
авторського права і суміжних прав Департаменту розвитку сфери авторського
права і суміжних прав Українського національного офісу інтелектуальної
власності та інновацій
ORCID: 0009-0004-3681-9998*

У статті досліджується цивільно-правовий режим охорони права на лікарську таємницю як ключовий елемент захисту приватного життя особи в умовах цифровізації медицини. Розглянуто законодавчі положення, що регламентують питання лікарської таємниці. Особливу увагу приділено аналізу практичної реалізації права на лікарську таємницю в умовах цифровізації медичних послуг, упровадження електронної системи охорони здоров'я, розвитку телемедицини та функціонування цифрових платформ. Автор аналізує міжнародні стандарти захисту медичної конфіденційності та наводить рекомендації з їх упровадження в національне законодавство.

Ключові слова: лікарська таємниця, медична конфіденційність, персональні дані, охорона здоров'я

Постановка проблеми. В умовах цифрової трансформації та стрімкого впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сфері охорони здоров'я питання захисту медичної конфіденційності, зокрема лікарської таємниці, набуває особливої актуальності. Лікарська таємниця є однією з фундаментальних гарантій приватності особи та довіри у відносинах між пацієнтом і медичним працівником. У сучасному правовому полі України спостерігається фрагментарне регулювання механізмів охорони лікарської таємниці. Незважаючи на закріплення цього права в основних законодавчих актах, таких як Цивільний кодекс України [1], закони України «Про інформацію» [2], «Про захист персональних даних» [3] та «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [4], відсутні системні положення щодо його цивільно-правового захисту, відповідальності за порушення, а також процесуальних процедур реалізації цього права в судовій практиці. Особливої уваги потребують виклики, пов'язані з цифровізацією медичних послуг, функціонуванням електронних медичних карток, телемедициною та доступом третіх осіб до електронних платформ, де зберігається медична інформація. У такому контексті лікарська таємниця потребує не лише формального декларування, а й ефективного юридичного механізму охорони, насамперед — у цивільно-правовій площині.

Літературний огляд. Проблематика охорони лікарської таємниці була предметом досліджень як українських, так і зарубіжних науковців. У вітчизняній правовій науці найбільш ґрунтовними є роботи І. Діордіци, І. Коваленко, Т. Гуржій, О. Морозової, які розглядали загальні аспекти захисту персональних даних у медичній сфері. Зокрема у роботах К. Токаревої та Т. Длугопольської акцент зроблено на особливому статусі медичних даних як чутливих та вразливих у правовому розумінні [5; 6]. У своїх працях Х. Майкут здійснює аналіз лікарської таємниці як об'єкта цивільних прав і пропонує включення цього поняття до категорії немайнових благ, що охороняються законом [7]. Цікаві підходи зустрічаються також у роботах Н. Лугіної, яка аналізує порушення лікарської таємниці в контексті професійної відповідальності лікарів та цивільних позовів про відшкодування шкоди [8]. У зарубіжній доктрині варто згадати праці, присвячені захисту медичної конфіденційності відповідно до GDPR та Європейської конвенції про права людини. Лікарську таємницю з позицій цивільного права в польському та європейському правовому контексті досліджує Б. Янішевська [9]. Однак попри наявність ґрунтовних досліджень, комплексний цивільно-правовий аналіз лікарської таємниці як інституту, що охороняє особисті немайнові права пацієнта в Україні, досі залишається недостатньо опрацьованим.

Мета дослідження — здійснити комплексний аналіз цивільно-правового режиму охорони лікарської таємниці в Україні, зокрема проаналізувати чинну нормативно-правову базу щодо охорони лікарської таємниці; визначити особливості цивільно-правового статусу лікарської таємниці; встановити прогалини в національному законодавстві щодо її охорони в цифровому середовищі; дослідити механізми відповідальності за порушення лікарської таємниці; окреслити шляхи вдосконалення національного законодавства з урахуванням стандартів Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Попри наявність базових положень у чинному законодавстві щодо лікарської таємниці, в Україні досі відсутнє чітке законодавче визначення поняття «лікарська таємниця» в Цивільному кодексі України. Відсутність єдиного механізму цивільно-правової відповідальності за порушення лікарської таємниці, зокрема розмірів компенсації моральної шкоди, унеможливорює формування сталих правозастосовних підходів, спричиняє правову невизначеність для судів та сторін спору і знижує превентивну функцію права в цій сфері. Однією з головних проблем щодо розголошення лікарської таємниці є відсутність у національному законодавстві чіткого кола суб'єктів, відповідальних за її збереження, зокрема у цифровому середовищі. Передусім це стосується використання приватних цифрових платформ для надання медичних послуг. Варто також наголосити на тому, що досі не розроблено ефективних процесуальних засобів захисту, які забезпечували б відновлення порушених прав у судовому порядку. Залишається відкритим питання юридичного статусу електронних носіїв медичної інформації в контексті лікарської таємниці та механізмів обмеження доступу до них.

Одним з головних нормативних актів, що регламентує лікарську таємницю, є Цивільний кодекс України. Так, ст. 286 прямо закріплює право фізичної особи на таємницю про стан свого здоров'я, результати медичного обстеження, діагноз, відомості про лікування, а також про інші обставини, що стали відомими медичним працівникам у зв'язку з виконанням ними своїх професійних обов'язків. Вказане положення формує основу цивільно-правової охорони лікарської таємниці, визнаючи її об'єктом немайнового права особи.

Водночас Закон України «Про захист персональних даних» передбачає, що медичні дані належать до категорії чутливих даних. У ч. 2 ст. 7 цього закону визначено спеціальні підстави для обробки таких даних, включно з явною згодою суб'єкта даних або необхідністю виконання зобов'язань у сфері медичних послуг.

Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» у ст. 40 зобов'язує медичних працівників не розголошувати лікарську таємницю, якщо це не

передбачено законом. Законодавець встановлює також обов'язок інформувати пацієнта про його право на конфіденційність.

Усі вищезазначені нормативно-правові акти закріплюють базову конструкцію лікарської таємниці як охоронюваного права, однак їх положення мають переважно декларативний характер і не містять чітко визначених механізмів цивільно-правової реалізації цього права у разі порушення. У доктрині право на лікарську таємницю зазвичай розглядається як особисте немайнове право фізичної особи на збереження в таємниці інформації про стан її здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, результати обстежень, лікування тощо. Це право тісно пов'язане з правом на приватність та охоплюється ширшим поняттям медичної конфіденційності.

З позиції автора, право на лікарську таємницю слід трактувати як комплексне особисте немайнове право, що гарантує фізичній особі контроль за розкриттям чутливої медичної інформації. Це право передбачає не лише заборону на розголошення медичних даних без згоди пацієнта, а й обов'язок медичних працівників, адміністрації закладів охорони здоров'я та інших суб'єктів вживати активних заходів для захисту такої інформації в умовах цифровізації.

Судова практика в Україні щодо лікарської таємниці переважно обмежена справами про відшкодування моральної шкоди, заподіяної внаслідок незаконного розголошення інформації про стан здоров'я. Найбільше справ, пов'язаних з розголошенням лікарської таємниці, розглядається в межах цивільного судочинства. Відповідно до ст. 286 Цивільного кодексу України кожна фізична особа має право на недоторканність інформації про стан свого здоров'я, звернення по медичну допомогу, діагноз і дані, отримані під час медичного обстеження. Особа, якій така інформація стала відома під час виконання службових обов'язків або з інших джерел, зобов'язана не розголошувати її.

Показовим є рішення Шевченківського районного суду м. Чернівці від 12 квітня 2018 року у справі № 727/8977/17 [10]. Позивач подав позов до міської поліклініки, звинувативши головного лікаря в незаконному розголошенні його медичних даних без згоди. Суд, дослідивши матеріали справи, задовольнив вимоги позивача щодо визнання дій незаконними та компенсації моральної шкоди. Ще один цікавий приклад — справа, розглянута Заводським районним судом м. Миколаєва. Позивач оскаржив накладення дисциплінарного стягнення з боку обласної клінічної лікарні за інтерв'ю, у якому він нібито оприлюднив особисту інформацію про пацієнта [11]. Сам позивач заперечував факт розголошення лікарської таємниці, зазначаючи, що історія хвороби озвучена не була. Суд дійшов висновку про відсутність порушення та задовольнив позов.

У судовій практиці трапляються й приклади касаційного перегляду таких справ. Наприклад, у справі № 761/29995/17, що розглядалася Верховним Судом 23 вересня 2020 року, позивач оскаржував рішення судів нижчих інстанцій, які не визнали дії відповідача — розголошення медичних даних — незаконними [12]. Зрештою Верховний Суд залишив рішення апеляційного суду без змін і закрив провадження у цій частині. Водночас практика визначення розміру компенсації моральної шкоди залишається непередбачуваною і залежить переважно від суб'єктивної оцінки суду. Відсутність стандартних методик оцінювання збитків у подібних справах ускладнює правозастосування та не сприяє формуванню сталих судових підходів.

Таким чином, у разі порушення лікарської таємниці особа має право звернутися до суду з позовом про визнання дій незаконними; зобов'язання припинити порушення; компенсацію моральної та матеріальної шкоди; вимогу до третіх осіб щодо видалення незаконно поширених даних. Однак на практиці цивільно-правовий захист є фрагментарним. Не передбачено, наприклад, спеціальної процедури витребування ключів доступу до медичних систем, що ускладнює доведення факту витоку інформації.

У 2018 році постановою Кабінету Міністрів України було затверджено «Деякі питання електронної системи охорони здоров'я» [13], що запровадило цифрову платформу

ЕHealth. Ця система передбачає електронну фіксацію медичних записів, діагнозів, рецептів, що створює принципово нову інформаційну модель зберігання лікарської таємниці. Згідно з пунктом 8-1 постанови пацієнт має право обмежити доступ до своїх персональних медичних даних. Утім на практиці реалізація цього права стикається з технічними та правовими обмеженнями, зокрема відсутністю юридичної відповідальності розробників і адміністраторів таких платформ за витік чи несанкціоновану обробку даних.

У межах роботи системи еHealth відбувається акумулювання величезної кількості персональних даних громадян [14]. Згідно з твердженнями Міністерства охорони здоров'я України медичні дані, що зберігаються в електронній системі охорони здоров'я, є більш захищеними порівняно з картками пацієнтів на паперових носіях у закладах охорони здоров'я. еHealth — одна з небагатьох систем в Україні, у якій реалізовані найсучасніші засоби захисту: використання користувачами кваліфікованих електронних підписів (КЕР), відокремлене зберігання медичних та персональних даних, алгоритми, що забезпечують цілісність даних. До того ж система має атестат відповідності КСЗІ (Норми комплексної системи захисту інформації) державним вимогам захисту інформації [14].

Однак певні занепокоєння щодо зберігання та розповсюдження медичних даних викликає система Helsi.me — приватна цифрова платформа, яка фактично виконує функцію посередника між пацієнтами та медичними закладами. Водночас вона юридично не визнана частиною державної системи ЕHealth і не підпадає під нормативно визначені гарантії безпеки. На нашу думку, це створює правову колізію — пацієнти використовують платформу для доступу до медичних даних, однак держава формально не відповідає за збереження таких даних на цій платформі.

Згідно з положеннями Регламенту (ЄС) 2016/679 про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних (GDPR) [15] будь-яке медичне втручання або обробка даних повинні супроводжуватися принципами мінімізації (збирання лише необхідного обсягу даних), прозорості; права особи на доступ, виправлення і видалення інформації; безпеки зберігання інформації. У контексті Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини (Ов'єдська конвенція) [16] також зазначається, що будь-яка інформація стосовно здоров'я є конфіденційною та може використовуватися лише з дозволу особи або в інтересах її лікування.

Варто окремо наголосити, що у зв'язку з цифровізацією охорони здоров'я надзвичайно важливим стає питання інформаційної безпеки та кіберзахисту медичних даних. Вразливість цифрових медичних платформ до зовнішніх загроз, таких як хакерські атаки, фішинг, несанкціонований доступ до баз даних, створює передумови для порушення лікарської таємниці в особливо небезпечній формі — з можливістю масового витоку персональної медичної інформації. Не менш важливим є й підвищення рівня правової обізнаності та цифрової грамотності медичних працівників. Саме лікарі, медсестри, адміністратори закладів охорони здоров'я щоденно працюють з конфіденційною інформацією, тому повинні володіти чіткими інструкціями з безпечної обробки, зберігання і передачі даних. Запровадження систематичних освітніх програм, тренінгів і сертифікаційних курсів у сфері цифрової безпеки є обов'язковим елементом загальнонаціональної стратегії захисту персональних даних у медицині.

Пропонуємо також звернути увагу на досвід окремих країн Європейського Союзу, таких як Німеччина, Швеція, Франція, які демонструють ефективність поєднання жорсткого регулювання з високим рівнем технічної реалізації правових норм. Наприклад, як зазначає Б. Янішевська, «у ФРН функціонує система електронної медичної картки (ePA), доступ до якої чітко обмежено і вимагає двофакторної автентифікації. Водночас кожен пацієнт має можливість повністю контролювати обсяг і строки доступу до власної медичної інформації» [9, с. 24].

Загалом сучасний підхід до охорони лікарської таємниці повинен ґрунтуватися на комплексному поєднанні трьох ключових компонентів: ефективного законодавчого

регулювання, високого рівня цифрової безпеки та належного рівня професійної відповідальності медичних працівників. Лише за дотримання балансу між цими елементами можлива повноцінна реалізація права пацієнта на збереження лікарської таємниці у цифрову епоху. Особливої уваги, на думку Т. Гуржій, також заслуговує аспект етичної відповідальності. У контексті медичної діяльності лікарська таємниця є не лише правовою, а й моральною категорією [17, с. 56]. Порушення конфіденційності підриває довіру пацієнтів до системи охорони здоров'я та призводить до серйозних наслідків для іміджу медичного закладу, професійної репутації лікаря та загального рівня культури захисту прав людини в державі.

У зв'язку з цим, на нашу думку, доцільно передбачити механізми саморегулювання медичних установ, зокрема прийняття кодексів етики з питань обігу медичної інформації. Запровадження незалежних етичних комісій при лікарнях або регіональних департаментах охорони здоров'я дасть змогу здійснювати превентивний моніторинг практик з обробки персональних медичних даних, надаючи рекомендації або роз'яснення у випадках, що викликають сумніви.

Загалом зміцнення правового, технічного та етичного підґрунтя захисту лікарської таємниці стане не лише свідченням правової зрілості суспільства, а й важливим кроком на шляху до інтеграції української системи охорони здоров'я у європейський правовий простір. Ці підходи повинні бути імplementовані в українське законодавство — передусім через оновлення положень Цивільного кодексу України та створення окремої статті щодо охорони лікарської таємниці як немайнового блага. У межах цього дослідження автором пропонується включити у Цивільний кодекс України окрему статтю, яка комплексно регулювала б цивільно-правову охорону лікарської таємниці, визначаючи її як об'єкт охорони особистих немайнових прав; доповнити Закон України «Про інформацію» поняттям «медична інформація» з деталізацією суб'єктів, які мають право на доступ.

Висновки. Лікарська таємниця є самостійним об'єктом цивільно-правової охорони як елемент особистих немайнових прав пацієнта. Цивільно-правовий статус лікарської таємниці потребує чіткого доктринального осмислення: вона повинна розглядатися як особисте немайнове право, що охороняється законом і пов'язане з правом на приватність. Водночас відсутність єдиної усталеної концепції цього права ускладнює його ефективну реалізацію.

Охорона лікарської таємниці повинна здійснюватися через механізми, передбачені цивільним, інформаційним, медичним і цифровим законодавством. Існуюча нормативно-правова база України має численні прогалини, такі як недостатня визначеність порядку доступу до медичної інформації через електронні системи (зокрема, відсутній системний підхід до регулювання діяльності приватних електронних платформ, які обробляють медичну інформацію пацієнтів), відповідальності за витік даних через цифрові платформи, невизначеність щодо меж розкриття лікарської таємниці у разі обробки даних третіми особами.

Таким чином, цивільно-правовий режим охорони лікарської таємниці в Україні потребує удосконалення з урахуванням сучасних технологічних викликів і європейських стандартів прав людини.

Перелік використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (дата звернення: 13.05.2025).
2. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 року № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
3. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 року № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 12.05.2025).
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 року № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 12.05.2025).
5. Токарева К. Проблема захисту персональних даних у сфері охорони здоров'я в умовах інформатизації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 496–499.
6. Длугопольська Т. Проблеми правового регулювання лікарської (медичної) таємниці в законодавстві України про охорону здоров'я. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 1. С. 174–178.
7. Майкут Х. В. Окремі аспекти цивільно-правової охорони права на таємницю про стан здоров'я. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. Вип. 6-1. Том 1. С. 173–177.
8. Лугіна Н., Горбань С. Морально-правові аспекти лікарської таємниці в Україні: перспективи та способи вдосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 323–336.
9. Janiszewska B. Ochrona poufności pacjenta z perspektywy prawa cywilnego. *Białostockie Studia Prawnicze*. 2020. 25(2). 3. 11–29. URL: <https://bsp.uwb.edu.pl/article/view/1243/1074> (дата звернення: 24.04.2025).
10. Рішення Шевченківського районного суду м. Чернівці від 12.04.2018 р., справа № 727/8977/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73462202> (дата звернення: 27.04.2025).
11. Рішення Заводського районного суду м. Миколаєва від 26.05.2020 р., справа № 487/8261/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89584067> (дата звернення: 24.04.2025).
12. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 26.05.2020 р., справа № 761/29995/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89584067> (дата звернення: 23.04.2025).
13. Деякі питання електронної системи охорони здоров'я: постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2018 р. № 411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2018-n#Text> (дата звернення: 10.05.2025).
14. Духовна О. Захищені та здорові: як регламентується захист персональних даних пацієнтів в Україні. *Юридична газета*. 2021. № 23(753) (дата звернення: 08.05.2025).
15. Regulation (EU) 2016/679 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC. OJ L 119, 4.5.2016, p. 1–88.
16. Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine (Oviedo Convention). URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/164> (дата звернення: 24.04.2025).
17. Гуржій Т. О. Правовий захист персональних даних. Монографія. Київ: КНТЕУ, 2019. 216 с. (дата звернення: 24.04.2025).

Bohdan Malii

PhD student of the Educational and Scientific Institute of Law of Sumy State University, Leading professional for Promoting the Enforcement of Copyright and Related Rights of Ukrainian National Office of Intellectual Property and Innovations

Civil law regime of protection of the right to medical secrecy

The article examines the civil law regime for protecting the right to medical confidentiality as a crucial element in ensuring the right to privacy amid the rapid advancement of digital technologies in the healthcare sector. Medical confidentiality encompasses a wide range of sensitive information, including a patient's health status, diagnostic results, treatments, medical procedures performed, the fact of seeking medical assistance, and other information disclosed to medical personnel in the course of their professional duties.

The study focuses on the legislative framework governing medical secrecy in Ukraine, in particular the provisions of the Civil Code of Ukraine, the Law of Ukraine "Fundamentals of the Legislation on Health Care," the Law of Ukraine "On Personal Data Protection," as well as several other normative acts that regulate medical confidentiality. Special attention is given to the practical implementation of the right to medical confidentiality in the context of digitalization of healthcare services, the development of the electronic healthcare system, the introduction of telemedicine, and the operation of digital medical platforms such as Helsi.me.

The article analyzes the challenges related to unauthorized access by third parties to sensitive medical information, abuse of official position, and the problems caused by insufficient digital literacy and poor legal awareness among both healthcare workers and patients. It also addresses the issue of legal liability for the disclosure of medical secrecy under civil, administrative, and criminal law.

A comparative legal analysis with the legislation of the European Union is also conducted, particularly focusing on the provisions of the General Data Protection Regulation (GDPR) and the Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine (Oviedo Convention). The article highlights inconsistencies and gaps in national legislation compared to international standards. The author proposes specific directions for improving legal regulation, including the establishment of a special legal regime for medical confidentiality within the Civil Code of Ukraine.

Keywords: medical secrecy, medical confidentiality, personal data, healthcare

Подано / Submitted: 15.05.2025

Доопрацьовано / Revised: 22.05.2025

Прийнято до публікації / Accepted: 28.05.2025